અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

રાજસ્થાન રાજ્ય

વિ.

તેગ બહાદુર અને અન્ય

૨૯ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૪

[કે.જી. બાલકૃષ્ણન અને ડૉ. એઆર. લક્ષ્મણન, ન્યાયમૂર્તિઓ]

ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ – કલમો ૪૯૮–એ, ૩૦૪–બી અને ૨૦૧ – લગ્નના ૭ વર્ષની અંદર મૃત્યુ – અકુદરતી સંજોગોમાં – દહેજની માંગણીનો આક્ષેપ – ચીજવસ્તુઓની રિકવરી – મૃતકની હોવાનું સાબિત થયું નથી – સાક્ષીઓ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સંપૂર્ણ સમર્થન આપતા નથી – દહેજની માંગણી અંગેના પુરાવા પરસ્પર વિરોધાભાસી – પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલા

અહેવાલોના નિવેદનમાં વિસંગતતા – પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી હેઠળ અનુમાન તારવીને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યા – વડી અદાલત દ્વારા નિર્દોષ છૂટકારો – અપીલ પર, ઠરાવ્યું : નિર્દોષ છૂટકારો વાજબી છે કારણ કે દહેજની માંગણીના ગુનાનું એક મુખ્ય તત્વ ગેરહાજર હતું – પુરાવાના આધારે એ સાબિત થયેલું માની શકાય નહીં કે આરોપીઓએ વાસ્તવમાં મૃતકના મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં દહેજની માંગણી કરી હતી અને તેના કારણે તેને ત્રાસ આપવામાં આવ્યો હતો – પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ – કલમ ૧૧૩–બી.

ફરિયાદ પક્ષના જણાવ્યા અનુસાર સામાવાળા–આરોપીઓ, મૃતકના પતિ અને સાસરિયાઓએ તેના લગ્નના ૭ વર્ષની અંદર તેની હત્યા કરી નાખી હતી. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે આરોપીઓએ દહેજની માંગણી કરીને મૃતકને તેના પિયરે મોકલી દીધી હતી. જ્યારે તેણીને તેના સાસરે પાછી મોકલવામાં આવી, ત્યારે રહસ્યમય સંજોગોમાં તેનું મૃત્યુ થયું હતું. તેણીના માતાપિતાની ગેરહાજરીમાં ઉતાવળે અંતિમ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદી સાક્ષી–૧૮ પાસેથી પોતાની પુત્રીના મૃત્યુની માહિતી મળ્યા પછી મૃતકના પિતા ફરિયાદી સાક્ષી–૧૩ આરોપીઓના ઘરે ગયા હતા. આરોપી–પતિના દાદાએ તેમને તેના મૃત્યુનું કારણ હૈઝા હોવાનું જણાવ્યું હતું. પરંતુ

પડોશીઓએ તેમને કહ્યું કે તેને કૂવામાં ફેંકીને મારી નાખવામાં આવી હતી. કૂવામાંથી સોનાની કાનની બુટ્ટી, કાચ/લાખની બંગડીના ટુકડા અને મેટલ ક્લિપ્સ મળી આવ્યા હતા. આરોપીઓ સામે આઈપીસીની કલમ ૪૯૮–એ, ૩૦૪–બી અને ૨૦૧ હેઠળના ગુનાઓ માટે કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી. ૮ સાક્ષીઓ ફરી ગયા અને ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું ન હતું. કબજે કરાયેલી ચીજવસ્તુઓ મૃતકની હોવાનું સાબિત થયું ન હતું. ફરિયાદી સાક્ષી–૧૮ સહિત કેટલાક સાક્ષીઓએ જણાવ્યું હતું કે અંતિમ સંસ્કાર વખતે મૃતકના માતાપિતા હાજર હતા. દહેજની માંગણી અંગેના પુરાવા પણ પરસ્પર વિરોધાભાસી હતા.

ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીઓને લગાવવામાં આવેલા ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવ્યા અને ઠરાવ્યું કે મૃતક અકુદરતી સંજોગોમાં મૃત્યુ પામી હોવાથી, તેના લગ્નની તારીખથી ૭ વર્ષની અંદર તેનું મૃત્યુ થયું હોવાથી, અને તેણીના માતાપિતાને જાણ કર્યા વિના અયોગ્ય ઉતાવળમાં અંતિમ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યા હોવાથી, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી હેઠળ અનુમાન તારવી શકાય છે. અપીલ પર, વડી અદાલતે નબળા અને અવિશ્વસનીય પુરાવાના આધારે આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કર્યા. આથી વર્તમાન અપીલ.

અપીલ ફગાવતાં, કોર્ટે

ઠરાવ્યું : ૧. પ્રસ્તુત કેસમાં દહેજની માંગણીના ગુનાનું એક મુખ્ય તત્વ ગેરહાજર હોવાથી, વડી અદાલતે આઈપીસીની કલમ ૩૦૪–બી હેઠળના ગુના માટે આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરવાનો યોગ્ય નિર્ણય કર્યો છે. ટ્રાયલ કોર્ટનું તારણ આ કેસમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓથી વિપરીત છે. ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદાનું વાચન સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે તેણે એવી રીતે કાર્યવાહી કરી કે જાણે આરોપીઓ સામે માત્ર લગ્નના સાત વર્ષની અંદર મૃત્યુનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હોવાના કારણે જ અનુમાન ઉપલબ્ધ છે, ભલે ફરિયાદ પક્ષે જરૂરી પ્રારંભિક હકીકત પણ સાબિત ન કરી હોય. પુરાવાનો બોજ આ રીતે શિફ્ટ કર્યા પછી, અદાલતે એવું ઠરાવ્યું કે આરોપીઓએ સદર બોજ મુક્ત કર્યો નથી અને તેથી મુખ્યત્વે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી હેઠળના અનુમાનના આધારે આરોપીઓને દોષિત ઠેરવ્યા. તે ઉપરાંત, પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલા અહેવાલોના નિવેદનમાં પણ વિસંગતતા છે. ફરિયાદ પક્ષ આરોપી વ્યક્તિઓ સામે આક્ષેપ કરાયેલા સંજોગો સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે.

[૮૫૦–એફ–જી–એચ; ૮૫૧–એ–બી]

૨. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી અને પીનલ કોડની કલમ ૩૦૪–બી નું સંયુક્ત વાચન દર્શાવે છે કે પીડિતાના મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં તેને ક્રૂરતા અથવા ત્રાસ આપવામાં આવ્યો હતો તે દર્શાવવા માટે સામગ્રી હોવી આવશ્યક છે. ફરિયાદ પક્ષે કુદરતી અથવા આકસ્મિક મૃત્યુની સંભાવનાને નકારી કાઢવી પડશે જેથી તેને "સામાન્ય સંજોગો સિવાય અન્ય રીતે થતા મૃત્યુ" ના દાયરામાં લાવી શકાય. [૮૪૮–ડી–ઈ–એફ]

હીરા લાલ અને અન્ય વિ. *સ્ટેટ (એનસીટી સરકાર), દિલ્હી,* [૨૦૦૩] ૮ એસ.સી.સી. ૮૦, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૩. સાક્ષીઓના નિવેદનોની કાળજીપૂર્વક તપાસ કરતાં, એ જોવા મળે છે કે સાક્ષીઓએ દહેજની માંગણી અંગે જુદા જુદા નિવેદનો આપ્યા છે. આ સંજોગોમાં, દહેજની માંગણી સાબિત કરવા માટે પુરાવાનો અભાવ છે અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા વિસંગતતાઓ અને પરસ્પર વિરોધાભાસોથી ભરેલા છે. પુરાવાના આધારે, એ સાબિત થયેલું માની શકાય નહીં કે વાસ્તવમાં આરોપીઓએ દહેજની માંગણી કરી હતી અને તે મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં કરવામાં આવી હતી અને તેના કારણે મૃતકને ત્રાસ આપવામાં આવ્યો હતો. [૮૪૯–જી–એચ; ૮૫૦–એ–બી–સી]

૪. પ્રસ્તુત કેસમાં, તપાસ દરમિયાન નોંધવામાં આવેલી સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ પોતાની વિશેષ જાણકારીમાં રહેલા તથ્યો વિશે નિવેદનો આપ્યા પછી સાક્ષીઓ તે નિવેદનોની સત્યતા પરથી ફરી ગયા છે. તપાસ અધિકારી તેઓએ જે જણાવ્યું હતું તેનાથી વિપરીત નિવેદનો શા માટે નોંધી શકે તેનું કોઈ કારણ તેઓએ આપ્યું નથી. એ પણ સમાન રીતે સુસ્થાપિત કાયદો છે કે હોસ્ટાઇલ સાક્ષીનો પુરાવો સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢવામાં આવતો નથી જો તે ફરિયાદ પક્ષ અથવા આરોપીની તરફેણમાં બોલવામાં આવ્યો હોય, પરંતુ તેની ઝીણવટભરી તપાસ કરી શકાય છે અને પુરાવાનો તે ભાગ જે ફરિયાદ પક્ષ અથવા બચાવ પક્ષના કેસ સાથે સુસંગત હોય તે સ્વીકારી શકાય છે. [૮૫૦–સી–ડી–ઈ]

૫. ફરિયાદ પક્ષે પોલીસ દ્વારા કરવામાં આવેલા ડિસ્ક્લોઝર સ્ટેટમેન્ટના આધારે કૂવામાંથી મૃતકની કાનની બુટ્ટીઓ, હેર ક્લિપ, બંગડીઓના ટુકડાઓ કબજે કર્યા તેના પર આધાર રાખ્યો હતો. આ સામાન્ય વપરાશની ચીજવસ્તુઓ છે અને કોઈપણ ઘરમાં મળી શકે છે. તે ઉપરાંત, મૃતકના પરિવારના કોઈપણ સભ્યએ આ ચીજવસ્તુઓની ઓળખ કરી નથી અથવા એવો દાવો કર્યો નથી કે તે

મૃતકની હતી અને/અથવા બનાવ સમયે તેણીએ તે પહેરી રાખી હતી. [૮૫૦–ડી–ઈ–એફ]

ફોજદારી એપેલેટ હકુમત : ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૬૩૯/૧૯૯૮.

એસ.બી. ક્રિ. એ. નં. ૪૮૭/૧૯૯૬ માં રાજસ્થાન હાઇકોર્ટના તારીખ ૧૪.૩.૯૭ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા વતી સુશ્રી મધુરીમા તાતિયા અને અરુણેશ્વર ગુપ્તા.

સામાવાળાઓ વતી એમ.એલ. લાહોટી, સુશીલ કુમાર જૈન, પી.કે. શર્મા, સુશ્રી રુચિ કોહલી, એસ. સિંઘાનિયા અને સુશ્રી પાલી કાતિકી.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો:

ડૉ. એઆર. લક્ષ્મણન, ન્યાયાધીશ: આ અપીલ એસ.બી. ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૪૮૭/૧૯૯૬ માં જયપુર ખાતે રાજસ્થાન હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૪.૦૩.૧૯૯૭ ના આખરી ચુકાદા અને આદેશ સામે નિર્દેશિત છે, જેના દ્વારા હાઈકોર્ટે અપીલ મંજૂર કરતાં ઠરાવ્યું હતું કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા વિશ્વાસપાત્ર નથી અને આવા નબળા અને અવિશ્વસનીય પુરાવાના આધારે સામાવાળા–આરોપીઓનો ગુનો સફળતાપૂર્વક સાબિત કરી શકાતો નથી.

અપીલને જન્મ આપતી સંક્ષિપ્ત હકીકતો નીચે મુજબ છે:

તારીખ ૦૫.૦૫.૧૯૯૩ ના રોજ, મૃતક સુમન (ઉંમર ૧૮ વર્ષ) ના લગ્ન હિન્દુ રીતિરિવાજો અનુસાર સામાવાળા–આરોપી તેગ બહાદુર સાથે થયા હતા. ગૌના સમારોહ પૂર્ણ થયા પછી, મૃતક સુમનને તેના સાસરિયાઓ દ્વારા તેના પિયરે પાછી મોકલી દેવામાં આવી હતી અને તેણીએ તેના માતાપિતાને ફરિયાદ કરી હતી કે તેણી પોતાની સાથે પૂરતું દહેજ ન લાવી હોવાના કારણે તેણીને પાછી મોકલી દેવામાં આવી હતી. તેણીએ તેઓને એવું પણ જણાવ્યું હતું કે જો તે ટેલિવિઝન, કૂલર અને રોકડ રકમ લાવવામાં અસમર્થ હોય તો પાછા ન આવવાની તેણીને ધમકી આપવામાં આવી હતી. જોકે, તેના સાસરિયાઓ સાથે

ઘણી ચર્ચા–વિચારણા અને વાટાઘાટો પછી, સુમનને તેના સાસરિયાઓ પાછી લઈ ગયા હતા. પરંતુ દહેજની માંગણી ચાલુ જ રહી હતી અને સુમન તેના પિયરમાં જે પાંચ મહિના રહી તે દરમિયાન તેણીને ત્રણ/ચાર વખત તેના સાસરે પાછી મોકલવામાં આવી હતી અને દર વખતે નવી દહેજની વસ્તુઓ લાવવાની ધમકી આપવામાં આવતી હતી. ફરિયાદ પક્ષના જણાવ્યા અનુસાર, તેણીના લગ્નમાં અપૂરતું દહેજ લાવવા બદલ તેના સાસરિયાઓ, પતિ અને અન્ય સંબંધીઓ દ્વારા તેણીને ત્રાસ આપવામાં આવતો હતો, પજવણી કરવામાં આવતી હતી અને શારીરિક રીતે દુરુપયોગ કરવામાં આવતો હતો.

તારીખ ૦૯.૦૯.૧૯૯૪ ના રોજ, રાત્રે આશરે ૧૦.૩૦ વાગ્યે વચ્ચેની રાત્રિ દરમિયાન કોઈપણ તાર્કિક અથવા પ્રતીતિકારક કારણ દર્શાવ્યા વિના રહસ્યમય સંજોગોમાં મૃતક સુમનનું મૃત્યુ થયું હતું. સૂર્યોદય પહેલાં જ, મૃતક સુમનના માતાપિતાને તેમની પુત્રીના મૃત્યુ વિશે યોગ્ય રીતે જાણ કર્યા વિના ઉતાવળે અંતિમ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યા હતા.

તારીખ ૧૧.૦૯.૧૯૯૪ ના રોજ, મૃતકના પિતા ઓમ પ્રકાશ ફરિયાદી સાક્ષી–૧૩ ને ગઢવાલોં કી ઢાણીમાં રહેતા તેમના સંબંધી ચુનીલાલ ફરિયાદી સાક્ષી–૮ પાસેથી તેમની પુત્રી સુમનના મૃત્યુની માહિતી મળી હતી. આ માહિતી

મળતાં જ ઓમ પ્રકાશ અને ગણપત રામ સામાવાળા–આરોપીના દાદા ઘનશ્યામના ઘરે જવા રવાના થયા હતા, જેમણે તેઓને જણાવ્યું હતું કે તેમની પુત્રી સુમન હૈઝાના કારણે મૃત્યુ પામી હતી. પરંતુ પડોશીઓને પૂછતાં તેઓને તદ્દન અલગ માહિતી મળી કે તેમની પુત્રીને કૂવામાં ફેંકીને નિર્દયતાથી મારી નાખવામાં આવી હતી. તારીખ ૧૩.૦૯.૧૯૯૪ ના રોજ મૃતકના પિતા ઓમ પ્રકાશ દ્વારા ઘણા ગ્રામજનો સાથે જઈને એક એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં આવી હતી. લેખિત અહેવાલના આધારે, એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં આવી હતી અને આઈ.પી.સી. ની કલમો ૪૯૮–એ, ૩૦૨ અને ૨૦૧ હેઠળ ગુનો નોંધવામાં આવ્યો હતો. તપાસ અધિકારી ફરિયાદી સાક્ષી–૨૪ બનાવના સ્થળે પહોંચ્યા અને સાક્ષીઓ રાધેશ્યામ અને લીછમણ રામની હાજરીમાં કૂવાનો સાઈટ પ્લાન એક્સ. પી–૧ તૈયાર કર્યો. રામેશ્વરને કૂવામાં ઉતારવામાં આવ્યો હતો જ્યાંથી સોનાની એક કાનની બુટ્ટી, કાચ/લાખની બંગડીના ટુકડા અને એક મેટલ ક્લિપ મળી આવી હતી અને સ્થળ પર જ સીલ કરવામાં આવી હતી. કૂવામાં લગાવેલી મોટર પર લાગેલી માટી પણ કુવાના બાજુઓ પર ચોંટેલી માટી સાથે, એકત્રિત કરવામાં આવી હતી અને તેને પણ ખુરસીને સીલ કરવામાં આવી હતી અને એક્ઝિબિટ પી–૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, ઘટનાસ્થળનો સાઇટ પ્લાન તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો અને પ્રતિવાદી–આરોપીના રહેણાંક મકાનમાંથી સાદી માટી અને શંકાસ્પદ માટીના નમૂના લેવામાં આવ્યા હતા અને સીલ કરવામાં આવ્યા હતા. સાક્ષીઓની હાજરીમાં,

મૃતક સુમનના અવશેષો રાખ અને હાડકાં શ્મશાનભૂમિમાંથી એકત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા અને ત્યાં જ સીલ કરવામાં આવ્યા હતા. તપાસ દરમિયાન, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ વિવિધ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા. તપાસ પૂર્ણ થયા પછી, નવલગઢના એડિશનલ ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં પ્રતિવાદીઓ–આરોપીઓ તેગ બહાદુર, ઘનશ્યામ અને શ્રીમતી સિંગારી વિરુદ્ધ આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૪–બી, ૪૯૮–એ અને ૨૦૧ હેઠળ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ટ્રાયલ માટે કેસ મોકલ્યા (કમિટેડ) બાદ, તેને સેશન્સ કેસ નંબર ૭ ઓફ ૧૯૯૫ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવ્યો હતો.

ફરિયાદ પક્ષે પોતાનો કેસ સાબિત કરવા માટે ૨૪ સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી. બચાવ પક્ષ તરફથી કોઈ સાક્ષી તપાસવામાં આવ્યો ન હતો. ૨૪ સાક્ષીઓ પૈકી ૮ સાક્ષીઓ ફરી ગયા હતા. રેકોર્ડ પર રજૂ કરાયેલા તથ્યો, સંજોગો અને પુરાવાઓ પર આધાર રાખીને, વિદ્વાન સેશન્સ જજ, ઝુંઝુનુએ સામાવાળા–આરોપીઓને આઈ.પી.સી. ની કલમો ૪૯૮–એ, ૩૦૪–બી અને ૨૦૧ હેઠળ દોષિત ઠેરવ્યા અને ૮ વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારી. જોકે, કલમ ૪૯૮–એ હેઠળ તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા ગુના માટે અલગથી કોઈ સજા પસાર કરવામાં આવી ન હતી.

વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત થઈને, સામાવાળા–આરોપીઓએ જયપુર ખાતે રાજસ્થાન હાઈકોર્ટમાં એસ.બી. ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૪૮૭/૧૯૯૬ દાખલ કરી. અહીં સામાવાળાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ મંજૂર કરતાં હાઈકોર્ટ દ્વારા આખરી ચુકાદો અને આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા વિશ્વાસપાત્ર નથી અને આવા નબળા અને અવિશ્વસનીય પુરાવાના આધારે આરોપીઓનો ગુનો સફળતાપૂર્વક સાબિત કરી શકાતો નથી.

હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આખરી ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત થઈને, રાજસ્થાન રાજ્યે આ અદાલતમાં ઉપરોક્ત અપીલ દાખલ કરી છે.

અમે અપીલકર્તા વતી વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી મધુરીમા તાતિયા અને સામાવાળા વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.એલ. લાહોટીને સાંભળ્યા. અમે રેકોર્ડ્સ તેમજ સેશન્સ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ બંનેના ચુકાદાઓનું અવલોકન કર્યું છે અને બંને પક્ષે હાજર રહેલા વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી વિસ્તૃત દલીલો સાંભળી છે.

અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી મધુરીમા તાતિયાએ રજૂઆત કરી હતી કે વાજબી શંકાથી પર સાબિત થયેલા તથ્યો અને સંજોગો અને રેકોર્ડ પર રજૂ કરાયેલા પુરાવા તમામ સામાવાળા–આરોપીઓના ગુનાને સ્પષ્ટપણે સાબિત કરે છે કે તમામ સંભાવનાઓમાં સામાવાળા–આરોપીઓએ ૧૮ વર્ષની મૃતક સુમનનું મૃત્યુ નીપજાવ્યું હતું તેમ છતાં હાઇકોર્ટે સામાવાળા–આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં ભૂલ કરી છે. તેણીએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે હાઇકોર્ટે ફરિયાદી સાક્ષી–૧૩ ઓમ પ્રકાશ અને ફરિયાદી સાક્ષી–૪ રામ કિશનની જુબાનીઓની કદર ન કરવામાં ભૂલ કરી છે જેમણે પોતાના નિવેદનોમાં ઘટનાઓનો સમગ્ર ઘટનાક્રમ સ્પષ્ટપણે દર્શાવ્યો છે જેના કારણે મૃતકનું મૃત્યુ થયું હતું. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, તથ્યોનું આવું સ્પષ્ટ અને સુસંગત નિવેદન, જે વાજબી શંકાથી પર સાબિત થયું હતું, તે હાઇકોર્ટ દ્વારા અવગણવું જોઈતું ન હતું, ખાસ કરીને જ્યારે તેમની જુબાનીઓ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાને સ્પષ્ટપણે સમર્થન આપે છે અને આરોપીઓનો ગુનો સફળતાપૂર્વક સાબિત કર્યો છે. અપીલકર્તાના વકીલે એવી દલીલ કરી હતી કે કલમ ૩૦૪–બી હેઠળના ગુનાના તમામ તત્વો સાબિત થયા હતા અને એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સુમનના મૃત્યુ પહેલાં અપીલકર્તા દ્વારા દહેજની માંગણી કરવામાં આવી હતી અને તેના તરફથી પરિણામી પજવણી કરવામાં આવી હતી તેવું ઠરાવવા માટે પૂરતા પુરાવા હતા. વકીલે એવી પણ

દલીલ કરી હતી કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી હેઠળનું અનુમાન તારવવું જોઈતું હતું અને પુરાવાનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કર્યા વિના આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરીને હાઇકોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે.

આ રજૂઆતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે સંજોગોની સાંકળ પૂર્ણ હોવા છતાં, જે સામાવાળા–આરોપીઓના ગુના તરફ સ્પષ્ટપણે નિર્દેશ કરે છે, હાઇકોર્ટે આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં ભૂલ કરી છે. પોતાની દલીલો પૂર્ણ કરતાં, વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે મૃતક સુમનના માતાપિતાને જાણ કર્યા વિના પણ ઉતાવળે મૃતદેહના અંતિમ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યા હતા. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે પ્રાર્થના કરી હતી કે હાઇકોર્ટના આખરી ચુકાદા સામેની અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે અને સેશન્સ કોર્ટનો ચુકાદો પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે.

તેનાથી વિપરીત, સામાવાળા–આરોપીઓ વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.એલ. લાહોટીએ રજૂઆત કરી હતી કે સુમનના મૃત્યુ અંગેની માહિતી તેણીના પરિવારના સભ્યોને આપવામાં આવી હતી જેઓ અંતિમ સંસ્કાર સમયે હાજર હતા અને ઘણા પડોશીઓની તપાસ કરવામાં આવી હોવા છતાં, તેમાંથી કોઈએ પણ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત

કરી હતી કે સોનાની એક કાનની બુટ્ટી, બંગડીના ટુકડા અને હેર ક્લિપની કથિત રિકવરી મૃતક સુમનની હોવાનું સાબિત થયું નથી. દહેજની માંગણીના સંબંધમાં, મહત્વપૂર્ણ સાક્ષી મૃતકની માતા શ્રીમતી હીરા બાઈ ફરિયાદી સાક્ષી–૨૨ છે પરંતુ તેણીએ પણ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી. આરોપીઓ વતી વિદ્વાન વકીલે સાક્ષીઓના પુરાવા તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે સુમનનું મૃત્યુ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આક્ષેપ કરાયેલા કારણોસર થયું ન હતું અને તેથી, હાઇકોર્ટે અહીં આરોપી–સામાવાળાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલને યોગ્ય રીતે મંજૂર કરી છે.

પ્રસ્તુત કેસમાં, ફરિયાદ પક્ષે ૨૪ જેટલા સાક્ષીઓની તપાસ કરી છે. તેમાં, મૃતક સુમનના પિતા ફરિયાદી સાક્ષી–૧૩ ઓમ પ્રકાશ, ફરિયાદી સાક્ષી–૫ ગણપતના દાદા અને મૃતકની માતા શ્રીમતી હીરા બાઈ ફરિયાદી સાક્ષી–૨૨, ફરિયાદી સાક્ષી–૨ લીછમણ અને ફરિયાદી સાક્ષી–૩ રાધેશ્યામની તપાસ કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદી સાક્ષી–૬, ફરિયાદી સાક્ષી–૭, ફરિયાદી સાક્ષી–૧૪, ફરિયાદી સાક્ષી–૧૫ અને ફરિયાદી સાક્ષી–૧૬ ને હોસ્ટાઇલ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા. આરોપી તેગ બહાદુરે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળના પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું હતું કે સુમન સાથેના તેના લગ્ન દહેજ વિના સંપન્ન થયા હતા અને લગ્ન પછી પણ દહેજની કોઈ માંગણી ન હતી અને તેઓ

સાથે સુખેથી રહેતા હતા અને તેની સામે ખોટો કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. આરોપી ઘનશ્યામે પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું હતું કે તેગ બહાદુર તેનો પૌત્ર છે જેના લગ્ન દહેજ વિના સંપન્ન થયા હતા અને દહેજની કોઈ માંગણી ન હતી. પુરાવામાં એ પણ છે કે સુમનના મૃત્યુ સમયે, ફરિયાદી સાક્ષી–૧૮ ચુન્નીલાલે જણાવ્યું તે મુજબ, સુમનના પિતા, માતા, દાદા મીલોં કી ઢાણી ખાતે ઘનશ્યામના ઘરે સુમનના અંતિમ સંસ્કાર સમારોહમાં આવ્યા હતા. સદર સાક્ષીએ એવું પણ જણાવ્યું છે કે દહેજનો કોઈ વિવાદ ન હતો.

વિદ્વાન સેશન્સ જજે રજૂ કરાયેલા પુરાવાના આધારે ઠરાવ્યું હતું કે સુમનનું મૃત્યુ ૯/૧૦ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૪ ના રોજ અકુદરતી સંજોગોમાં થયું હતું અને તેણીનું મૃત્યુ કૂવામાં પડવાના કારણે થયું હતું અને સુમનનું મૃત્યુ લગ્નની તારીખથી સાત વર્ષની અંદર થયું હતું અને તેથી, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી હેઠળ આરોપી વ્યક્તિ સામે અનુમાન કરી શકાય છે અને અંતિમ સંસ્કાર પહેલાં સુમનના માતાપિતા અને પરિવારના અન્ય સભ્યોને જાણ કરવામાં આવી ન હતી અને અંતિમ સંસ્કાર અયોગ્ય ઉતાવળમાં કરવામાં આવ્યા હતા. અમારા મતે વિદ્વાન સેશન્સ જજનું આવું તારણ સાચું નથી. વિદ્વાન સેશન્સ જજનું તારણ આ કેસમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓથી વિપરીત છે.

આ સિવાય, પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલા અહેવાલોના નિવેદનમાં પણ વિસંગતતા છે. એવું જોવા મળે છે કે ઓમ પ્રકાશ દ્વારા બે અહેવાલો રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, એક અહેવાલ એક્સ. પી–૧૦ છે અને બીજો અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી. તેવી જ રીતે, ફરિયાદી સાક્ષી–૧૨ મુખરામે પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું છે કે ૧૩મી તારીખે પોલીસ સ્ટેશનમાં અહેવાલ આપવામાં આવ્યો હતો જે ભગવાન સિંહ દ્વારા લખવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે ઓમ પ્રકાશે પોતે જણાવ્યું છે કે ભગવાન સિંહે અહેવાલ લખ્યો હતો.

ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૪–બી (દહેજ મૃત્યુ) હેઠળનો ગુનો સાબિત કરવા માટે, પ્રોસિક્યુશન એ ટૂંકમાં નીચેની બાબતો સાબિત કરવી પડે છે:

એ) પરણિત સ્ત્રીનું મૃત્યુ તેના લગ્નના સાત વર્ષની અંદર થયું હોવું જોઈએ.

બી) મૃત્યુની થોડી જ પૂર્વે, તેના પતિ અથવા સંબંધીએ દહેજની માંગણીના મુદ્દે તેની સાથે ક્રૂરતા આચરી હોય અથવા તેને હેરાન કરી હોય.

પ્રસ્તુત કેસમાં, એ સાબિત થયું છે કે સુમનના લગ્ન ૫.૫.૧૯૯૩ ના રોજ થયા હતા અને તેણીનું મૃત્યુ ૧૦.૯.૧૯૯૪ ના રોજ થયું હતું. આમ સુમનનું મૃત્યુ તેણીના લગ્નના સાત વર્ષની અંદર થયું હતું.

મૃત્યુના કારણ અંગે બે મંતવ્યો છે. ફરિયાદ પક્ષના જણાવ્યા અનુસાર, મૃત્યુ કૂવામાં પડવાના કારણે થયું હતું જ્યારે આરોપીઓના જણાવ્યા અનુસાર, સુમન પ્લેગના કારણે મૃત્યુ પામી હતી. જોકે, એફઆઈઆર એક્સ. પી–૧૦ માં ઓમ પ્રકાશ ફરિયાદી સાક્ષી–૧૩ દ્વારા જણાવવામાં આવેલી હકીકતો અલગ છે. પુરાવા પરથી એ જાણી શકાયું નથી કે સુમનનું મૃત્યુ દિવસ દરમિયાન થયું હતું કે રાત્રે. ફરિયાદી સાક્ષી–૮ રામલાલે પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું છે કે તેગ બહાદુરની પત્ની ઉલટી અને ઝાડા થવાથી મૃત્યુ પામી હતી અને મારપીટનો કોઈ અવાજ સંભળાયો ન હતો. તેથી, આ સાક્ષીને હોસ્ટાઈલ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. તેવી જ રીતે, રાધેશ્યામ અને રામલાલે, પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં દર્શાવ્યા મુજબ, ઓમ પ્રકાશને કહ્યું હતું કે રાત્રે ઘનશ્યામના ઘરમાં તેઓએ સ્ત્રીના રડવાનો અવાજ સાંભળ્યો હતો અને આ હકીકત સાબિત થઈ નથી. ફરિયાદી સાક્ષી–૨ લીછમણને હોસ્ટાઈલ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે તેણે ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું ન હતું. તેણે પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું

છે કે તેગ બહાદુરના પિતા જાડું દોરડું લઈ ગયા હતા અને એવું પણ જણાવ્યું હતું કે કૂવાની મોટરની હવા કાઢવાની છે. પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં દર્શાવેલી મહિલાઓ પૈકી ફરિયાદી સાક્ષી–૬ માનભરી, ફરિયાદી સાક્ષી–૭ શ્રીમતી મણી, ફરિયાદી સાક્ષી–૧૪ શ્રીમતી મનોહરી, ફરિયાદી સાક્ષી–૧૫ શ્રીમતી પરમેશ્વરી, ફરિયાદી સાક્ષી–૧૬ શ્રીમતી બરજી અને ફરિયાદી સાક્ષી–૧૯ સુમનના નિવેદનો ઉપલબ્ધ હતા. આ તમામ સાક્ષીઓને હોસ્ટાઇલ જાહેર કરવામાં આવ્યા છે કારણ કે તેઓએ ફરિયાદ પક્ષના કેસને અને એક્સ. પી–૧૦ માં દર્શાવેલી તે હકીકતોને સમર્થન આપ્યું નથી કે જ્યારે તેઓએ અંતિમ સંસ્કાર પહેલાં સુમનને સ્નાન કરાવ્યું ત્યારે કોઈ ઈજાઓ જોવા મળી ન હતી. તેવી જ રીતે, કૂવામાંથી સુમનની કાનની બુટ્ટીઓ, બંગડીના ટુકડા અને હેર ક્લિપ કબજે કરવા અંગે અને શોધ સમયે કૂવામાંથી મળેલી આ ચીજવસ્તુઓ સુમનની હતી તે અંગે કોઈ પુરાવો નથી. તે બાબતે કોઈ પુરાવો ન હતો. અમારા મતે તપાસ અધિકારીએ આ તરફ કોઈ ધ્યાન આપ્યું ન હતું અને આ અંગે કોઈ તપાસ કરી ન હતી. અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, ઓમ પ્રકાશ ફરિયાદી સાક્ષી–૧૩, ગણપત, રામકિશન અને શ્રી રામે જણાવ્યું હતું કે તેઓને મૃત્યુ અંગે કોઈ માહિતી ન હતી અને સુમનના પરિવારના સભ્યોને કોઈ માહિતી આપવામાં આવી ન હતી અને તેઓએ અંતિમ સંસ્કારમાં ભાગ લીધો હોવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. જ્યારે ગામની અન્ય વ્યક્તિઓ, જેમના નિવેદનો ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કર્યા છે, તેઓએ અંતિમ સંસ્કાર સમયે સુમનના માતાપિતાની હાજરી દર્શાવી હતી, જે માનભરી, શ્રીમતી મણી, રામ લાલ, કુશલ

સિંહ, શ્રીમતી મનોહરી, શ્રીમતી પરમેશ્વરી, શ્રીમતી બરજી, શ્રીમતી સુમન અને ચુન્નીલાલના નિવેદનો પરથી જોઈ શકાય છે. ફરિયાદી સાક્ષી–૧૮ ચુન્નીલાલે ઉલટતપાસમાં એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે તેના કહેવાથી સુમનના પિતા ઓમ પ્રકાશ અને સુમનની માતા મીલોં કી ઢાણી ખાતે ઘનશ્યામના ઘરમાં સુમનના અંતિમ સંસ્કાર માટે આવ્યા હતા. અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૪–બી હેઠળ ગુનો સાબિત કરવા માટે, એ જરૂરી છે કે ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવું જોઈએ કે મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં દહેજની માંગણીના મુદ્દે તેણીના પતિ અથવા તેણીના પતિના સંબંધીઓએ તેણી પર ક્રૂરતા આચરી હતી.

આરોપીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા અમારું ધ્યાન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૪–બી તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૪–બી નું સંયુક્ત વાચન દર્શાવે છે કે પીડિતાના મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં તેને ક્રૂરતા અથવા ત્રાસ આપવામાં આવ્યો હતો તે દર્શાવવા માટે સામગ્રી હોવી આવશ્યક છે. ફરિયાદ પક્ષે કુદરતી અથવા આકસ્મિક મૃત્યુની સંભાવનાને નકારી કાઢવી પડશે જેથી તેને "સામાન્ય સંજોગો સિવાય અન્ય રીતે થતા મૃત્યુ" ના દાયરામાં લાવી શકાય. ઉપરોક્ત રજૂઆત માટે, આરોપીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે હીરા લાલ અને અન્ય વિ.

સ્ટેટ (એનસીટી સરકાર), દિલ્હી, [૨૦૦૩] ૮ એસ.સી.સી. ૮૦ ના કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદાને ટાંક્યો હતો. તે કેસમાં આ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

> "જ્યાં પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી અને આઈપીસીની કલમ ૩૦૪–બી નો આશરો લેવામાં આવે છે ત્યાં "થોડા સમય પહેલાં" શબ્દપ્રયોગ ખૂબ જ સુસંગત છે. ફરિયાદ પક્ષે દર્શાવવું જરૂરી છે કે બનાવના થોડા સમય પહેલાં ક્રૂરતા અથવા પજવણી થઈ હતી અને માત્ર તે જ કેસમાં અનુમાન કાર્ય કરે છે. તે સંદર્ભમાં પુરાવો ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવો પડશે. "થોડા સમય પહેલાં" એ સાપેક્ષ શબ્દ છે અને તે દરેક કેસના સંજોગો પર આધાર રાખશે અને બનાવના થોડા સમય પહેલાંનો સમયગાળો શું ગણાશે તે માટે કોઈ સીધો નિયમ બનાવી શકાય નહીં. કોઈપણ નિશ્ચિત સમયગાળો દર્શાવવો જોખમી રહેશે, અને તે દહેજ મૃત્યુના ગુનાની સાબિતી તેમજ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી હેઠળ અનુમાન ઊભું કરવા બંને માટે નિકટતા કસોટીનું મહત્વ લાવે છે. આઈપીસીની મુખ્ય કલમ ૩૦૪–બી અને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી માં વપરાયેલો "તેણીના મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં" શબ્દપ્રયોગ નિકટતા કસોટીના વિચાર સાથે પ્રસ્તુત છે. કોઈ ચોક્કસ

સમયગાળો દર્શાવવામાં આવ્યો નથી અને "થોડા સમય પહેલાં" શબ્દપ્રયોગ વ્યાખ્યાયિત થયેલ નથી. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૪ દ્રષ્ટાંત (એ) માં વપરાયેલા "થોડા સમય પહેલાં" શબ્દપ્રયોગનો સંદર્ભ સુસંગત છે. તે ઠરાવે છે કે અદાલત અનુમાન કરી શકે છે કે ચોરી થયાના "થોડા સમય પછી" જેના કબજામાં માલ હોય તે માણસ કાં તો ચોર છે અથવા માલ ચોરીનો હોવાનું જાણીને તેણે મેળવ્યો છે, સિવાય કે તે પોતાના કબજાનો હિસાબ આપી શકે. "થોડા સમય પહેલાં" શબ્દ હેઠળ આવી શકે તેવા સમયગાળાનું નિર્ધારણ અદાલતો દ્વારા દરેક કેસના તથ્યો અને સંજોગોને આધારે નક્કી કરવા પર છોડવામાં આવ્યું છે. જોકે, એ દર્શાવવું પૂરતું છે કે "થોડા સમય પહેલાં" શબ્દપ્રયોગનો સામાન્ય રીતે એવો અર્થ થશે કે સંબંધિત ક્રૂરતા અથવા પજવણી અને પ્રશ્ન હેઠળના મૃત્યુ વચ્ચેનું અંતર ઘણું ન હોવું જોઈએ. દહેજની માંગણી પર આધારિત ક્રૂરતાની અસર અને સંબંધિત મૃત્યુ વચ્ચે નિકટવર્તી અને જીવંત કડીનું અસ્તિત્વ હોવું આવશ્યક છે. જો ક્રૂરતાની કથિત ઘટના સમયની દ્રષ્ટિએ દૂરની હોય અને સંબંધિત સ્ત્રીના માનસિક સંતુલનને ખલેલ પહોંચાડે નહીં તેટલી જૂની થઈ ગઈ હોય, તો તેનું કોઈ પરિણામ આવશે નહીં."

દહેજના સંબંધમાં, જુદા જુદા મંતવ્યો છે. ફરિયાદી સાક્ષી–૧ સાંવરમલે જણાવ્યું કે તેણે તેગ બહાદુરની પત્ની સાથે દહેજ વિશે કંઈ સાંભળ્યું નથી. ફરિયાદી સાક્ષી–૨ લીછમણે જણાવ્યું કે તે એ જાણતો નથી કે સુમન પાસેથી તેના સાસરિયાઓએ દહેજ માંગ્યું હતું કે નહીં. ફરિયાદી સાક્ષી–૪ રામ કિશને ઉલટતપાસમાં જણાવ્યું કે લગ્ન સમયે આરોપી વ્યક્તિઓએ દહેજ અંગે કોઈ વાંધો ઉઠાવ્યો ન હતો. આ સાક્ષીનું નિવેદન ઓમ પ્રકાશના નિવેદનથી વિપરીત છે. રામ કિશનના જણાવ્યા અનુસાર, જ્યારે સુમન તેના સાસરેથી પહેલીવાર પાછી આવી ત્યારે તેણીએ દહેજ અંગે ફરિયાદ કરી હતી જ્યારે ઓમ પ્રકાશ અને હીરા બાઈએ એવું કહ્યું નથી. ફરિયાદી સાક્ષી–૫ ગણપત, ઓમ પ્રકાશના કાકાએ પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું કે લગ્ન સમયે દહેજના મુદ્દે તેગ બહાદુર અને ઘનશ્યામે વિવાદ ઉઠાવ્યો હતો. ફરિયાદી સાક્ષી–૯ શ્રીરામે જણાવ્યું કે લગ્ન સમયે કોઈ દહેજ માંગવામાં આવ્યું ન હતું પરંતુ પાછળથી દહેજ માંગવામાં આવ્યું હતું. ફરિયાદી સાક્ષી–૧૦ કુશલ સિંહે જણાવ્યું કે લગ્ન સમયે દહેજના મુદ્દે નારાજગી દર્શાવવામાં આવી હતી.

ઉપરોક્ત સાક્ષીઓના નિવેદનોની કાળજીપૂર્વક તપાસ કરતાં, એ જોવા મળે છે કે સાક્ષીઓએ દહેજની માંગણી અંગે જુદા જુદા નિવેદનો આપ્યા છે. તેમના જણાવ્યા મુજબ, દહેજ અંગે લગ્ન સમયે વિવાદ ઊભો થયો હતો. ઓમ

પ્રકાશના જણાવ્યા મુજબ, જ્યારે સુમન તેના પિયરે પાછી આવી ત્યારે તેણીએ સાસરિયાઓ દ્વારા દહેજની માંગણી અંગે ફરિયાદ કરી હતી. ઓમ પ્રકાશના નિવેદનને તેની પત્ની શ્રીમતી હીરા બાઈના નિવેદનથી કોઈ સમર્થન મળતું નથી. આ સંજોગોમાં, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે દહેજની માંગણી સાબિત કરવા માટે પુરાવાનો અભાવ છે અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા વિસંગતતાઓ અને પરસ્પર વિરોધાભાસોથી ભરેલા છે. પુરાવાના આધારે, એ સાબિત થયેલું માની શકાય નહીં કે વાસ્તવમાં આરોપીઓએ દહેજની માંગણી કરી હતી અને તે મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં કરવામાં આવી હતી અને તેના કારણે મૃતકને ત્રાસ આપવામાં આવ્યો હતો.

પ્રસ્તુત કેસમાં, તપાસ દરમિયાન નોંધવામાં આવેલી ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ પોતાની વિશેષ જાણકારીમાં રહેલા તથ્યો વિશે નિવેદનો આપ્યા પછી સાક્ષીઓ તે નિવેદનોની સત્યતા પરથી ફરી ગયા છે. તપાસ અધિકારી તેઓએ જે જણાવ્યું હતું તેનાથી વિપરીત નિવેદનો શા માટે નોંધી શકે તેનું કોઈ કારણ તેઓએ આપ્યું નથી. એ પણ સમાન રીતે સુસ્થાપિત કાયદો છે કે હોસ્ટાઇલ સાક્ષીનો પુરાવો સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢવામાં આવતો નથી જો તે ફરિયાદ પક્ષ અથવા આરોપીની તરફેણમાં બોલવામાં આવ્યો હોય, પરંતુ

તેની ઝીણવટભરી તપાસ કરી શકાય છે અને પુરાવાનો તે ભાગ જે ફરિયાદ પક્ષ અથવા બચાવ પક્ષના કેસ સાથે સુસંગત હોય તે સ્વીકારી શકાય છે.

ફરિયાદ પક્ષે પોલીસ દ્વારા કરવામાં આવેલા ડિસ્ક્લોઝર સ્ટેટમેન્ટના આધારે કૂવામાંથી મૃતકની કાનની બુટ્ટીઓ, હેર ક્લિપ, બંગડીઓના ટુકડાઓ કબજે કર્યા તેના પર આધાર રાખ્યો હતો. એવું કહી શકાય કે આ સામાન્ય વપરાશની ચીજવસ્તુઓ છે અને કોઈપણ ઘરમાં મળી શકે છે. તે ઉપરાંત, મૃતકના પરિવારના કોઈપણ સભ્યએ આ ચીજવસ્તુઓની ઓળખ કરી નથી અથવા એવો દાવો કર્યો નથી કે તે મૃતકની હતી અને/અથવા બનાવ સમયે તેણીએ તે પહેરી રાખી હતી.

પ્રસ્તુત કેસમાં, દહેજની માંગણીના ગુનાનું એક મુખ્ય તત્વ ગેરહાજર હોવાથી, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૪–બી હેઠળના ગુના માટે આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરવાનો હાઇકોર્ટનો નિર્ણય સાચો છે.

ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદાનું વાચન સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે સેશન્સ જજે એવી રીતે કાર્યવાહી કરી કે જાણે ફરિયાદ પક્ષે જરૂરી પ્રારંભિક હકીકત પણ સાબિત

કર્યા વિના આરોપી સામે માત્ર લગ્નના સાત વર્ષની અંદર મૃત્યુનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હોવાના આધારે જ કાર્યવાહી ઉપલબ્ધ છે. પુરાવાનો બોજ આ રીતે શિફ્ટ કર્યા પછી, અદાલતે એવું ઠરાવ્યું કે આરોપીઓએ સદર બોજ મુક્ત કર્યો નથી અને તેથી મુખ્યત્વે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૩–બી હેઠળના અનુમાનના આધારે આરોપીઓને દોષિત ઠેરવ્યા. સેશન્સ કોર્ટનો આ અભિગમ સાચો નથી.

આ બાબતને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે ફરિયાદ પક્ષ આરોપી વ્યક્તિઓ સામે આક્ષેપ કરાયેલા સંજોગો સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે. સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલી આરોપીઓની સજામાં હસ્તક્ષેપ કરીને હાઇકોર્ટે કોઈ ભૂલ કરી નથી.

અપીલ, તેથી, નિષ્ફળ જાય છે અને ફગાવી દેવામાં આવે છે.

કે.કે.ટી. અપીલ ફગાવવામાં આવી.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.